

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ БЕЛЬГІЇ

Професійна підготовка фахівців у різні історичні періоди була й залишається важливим завданням суспільства та держави. У період глобалізації, інтеграції, посилення взаємозалежності держав у світі розвиток і вдосконалення національної вищої освіти перебуває в безпосередній залежності від своєчасного використання найкращого педагогічного досвіду та прогресивних освітніх досягнень інших країн. У цьому плані вивчення особливостей сучасної університетської освіти в країнах Західної Європи, де університети мають багатовікову історію та досвід, є особливо актуальним.

Об'єктом дослідження у цій роботі ми обрали сучасну університетську освіту Бельгії. На матеріалі новітніх закордонних джерел проаналізовано останні зміни, які стосуються академічних ступенів, термінів навчання, додатку до диплома та забезпечення якості.

Вища освіта стала окремою галуззю дослідження в Західній Європі порівняно нещодавно, у другій половині ХХ століття. Методологічні засади проведення досліджень у системі вищої освіти висвітлено в роботах Д. Адамса, О. Фултона, Дж. Уокера, С. Еверса, Дж. Ківза, В. Міттера, Т. Хусена. Найбільш відомими фахівцями в галузі компаративної педагогіки вважаються Ф. Альтбах, Р. Арнов, Л. Бреслер, М. Карноу, Г. Келлі, Г. Ноа, Ф. Реймерс, К. Торрес, Дж. Фарелл, Б. Хоумс, М. Екштейн та ін.

Сучасні європейські компаративні дослідження переважно присвячені практичним питанням забезпечення функціонування університетів та їх зв'язку з довкіллям. У світлі реалізації Лісабонської та Болонської стратегій актуальними темами є фінансування, управління, навчальний план, працевлаштування випускників, зв'язок науки та бізнесу тощо.

Зараз, як і багато років тому, європейська вища освіта відіграє важливу роль у суспільстві, створюючи нові знання, передаючи їх студентам і впроваджуючи нововведення. До фінансових переваг здобування вищої освіти належать: вища зарплата, кращі шанси на працевлаштування, більше накопичень і краща мобільність. Соціальними перевагами вищої освіти є підйом національного виробництва; збільшення податкових надходжень; мобільні трудові кадри; вищі витрати; менша фінансова залежність громадян від уряду. Серед не фінансових переваг здобування вищої освіти можна назвати кращі умови праці, вищий особистий статус, більше задоволення від роботи, кращу турботу про здоров'я, кращий фінансовий менеджмент, більшу кількість доступних розваг, якісніший особистісний розвиток, а також значну соціальну гармонію, мобільність, розвиток культури, низький рівень злочинності, добродійність, кращу адаптацію до технологій, активнішу участь у демократичних процедурах тощо.

Суперечності сучасної вищої освіти західноєвропейських країн включають необхідність підтримки високих стандартів і жорстких критеріїв відбору з одного боку, і забезпечення широкого доступу з іншого; між однорідністю національних систем освіти і прагненням до різноманіття; між числом студентів, що збільшується, і неможливістю переконати уряд і платників податків збільшувати витрати на вищу освіту.

Деякі західноєвропейські університети отримують міжнародне академічне визнання і відповідність стандартам шляхом розробки тривалої стратегії, організації фундаментальних досліджень, теоретичної та наукової спрямованості роботи, публікацій в авторитетних академічних виданнях, підготовки до академічної кар'єри. Інші університети орієнтуються на короткотермінові перспективи: прикладні дослідження, консультації й керівництво, увагу до місцевих соціально-економічних проблем, менше зосереджуються на питаннях науки та публікацій. Питання, яка з двох моделей підтвердить свою життєздатність у короткотерміновій, середньотерміновій і довготерміновій перспективі, залишається відкритим. Невідомо, за яких умов це відбуватиметься: домінуватиме класична модель традиційного університету або модель орієнтації на освітню практику й інноваційні дослідження. Також під питанням, чи повинні університети, орієнтовані на місцеві потреби, приділяти більше уваги освітній і культурній діяльності в регіоні або концентруватися на дослідженнях і прикладних технологіях, сприяючи тим самим економічному й технічному зростанню регіону [Davies John L.,229].

Загальна характеристика університетської освіти Бельгії. Система вищої освіти Бельгії постала разом із утворенням у 1425 р. університету м. Льовена, відкриттям державних університетів у Генті (1816 р.) та Льежі (1817 р.), а також створенням Вільного університету в Брюсселі (1834 р.).

Починаючи з 1960 р., університети Бельгії зазнали низькоякісних і кількісних змін. У наш час система вищої освіти Бельгії характеризується домінуванням приватних інституцій, частково фінансованих державою, а також широкою спеціалізацією університетів, включаючи політехнічний, сільськогосподарський, медичний, архітектурний, бізнесовий та інші профілі, що практично унеможливило функціонування окремих вузькоспеціалізованих вищих шкіл на університетському рівні, і забезпечує розвиток міждисциплінарних напрямів у професійному навчанні. Університети також характеризуються монополією на проведення базових досліджень, оскільки більшість наукових фондів безпосередньо або опосередковано спрямовують кошти в університети без паралельних структур або інших секторів. Політичний устрій Бельгії поєднує три регіони, Фландрію, Валлонію і Брюссель, і три потужні мовні спільноти – фламандську (голландську), французьку й німецьку. З 1989 р. кожне бельгійське співтовариство самостійно розпоряджається бюджетом на вищу освіту, і лише фінансування навчання іноземних студентів забезпечується на національному рівні [2: 62].

Програми підготовки бакалаврів у Бельгії за європейською класифікацією освітніх стандартів від 1997р. вважаються програмами п'ятого рівня, які у свою чергу поділяються на: 1) теоретичні /дослідницькі /підготовчі щодо професій із високим рівнем вимог до спеціаліста – програми рівня ISCED 5A; 2) практичні /технічні /спеціалізовані програми рівня ISCED5B. Водночас організаційна структура національних освітніх програм в Європі є різною, тому не існує чіткого відокремлення програм рівня ISCED 5A та ISCED 5B, тобто між програмами більш академічної чи більш професійної спрямованості. До програм рівня ISCED 5A висуваються такі мінімальні вимоги:

- програми ISCED 5A повинні передбачати мінімум три роки послідовної теоретичної підготовки на денному відділенні вузу. Якщо навчальний курс в університеті розрахований на три роки, то попереднє навчання в середній школі

повинно тривати не менше тринадцяти років. Системи, де зарахування до програм навчання відбувається за кількістю накопичених кредитів, потребують відповідного часу та інтенсивності навчання;

- студенти програм ISCED 5A повинні мати серйозний науковий потенціал;
- програми ISCED 5A можуть передбачати написання дослідницького проекту чи дисертації;
- програми забезпечують необхідний для високотехнологічних професій рівень освіти чи готують дослідників.

Проте академічні програми, що не відповідають жодному із зазначених критеріїв, не повинні автоматично виключатися. Якщо навчальна програма схожа за змістом на інші програми, які відповідають будь-якому з вищезазначених критеріїв, вона теж класифікується як програма рівня ISCED5A.

Релігійні та християнські організації відіграють значну роль у суспільстві й політиці. Два найбільших і найдавніших бельгійських університети м. Льовена входять до складу римсько-католицької системи освіти. Згідно із законом університети зобов'язані приймати на навчання кожного кваліфікованого кандидата, фінансово вони також не обмежені, оскільки держава виділяє кошти на кожного зарахованого студента [2: 62].

Сучасна університетська освіта фламандської співдружності Бельгії. Зміни в освітній галузі, пов'язані з Болонським процесом, закріплені в Законі про вищу освіту від 4 квітня 2003 р., присвяченому реформі структури вищої школи. Цей законодавчий акт регулює питання, що належать до структури ступенів, європейської кредитово-трансфертної системи, додатка до диплома [1: 96].

Нова структура ступенів, що охоплює три головні цикли, почала поступово вводитися з 2004–2005 навчального року. Зміни довгострокових програм, наприклад, із медицини, плануються завершити до 2010 р. Попередня система трансформувалася в бінарну – існують професійно орієнтовані програми рівня ISCED 5B в університетських коледжах і двоциклічні бакалаврські й магістерські програми рівня ISCED 5A в університетських коледжах й університетах. За допомогою перехідних курсів власники професійного ступеня бакалавра можуть дістати доступ до магістерської програми навчання. Зміст такої перехідної "проміжної" програми визначається радою університету, кількість кредитів коливається між 45 і 90. Це число може бути знижене до 30 за умови, що в апліканта є трирічний стаж роботи, він успішно пройшов оцінне інтерв'ю або володіє унікальними знаннями й досвідом. Якщо в майбутнього студента є інші офіційні кваліфікації, вітчизняні або зарубіжні, кількість необхідних кредитів може бути нижчою за 30, або аплікант взагалі звільняється від необхідності навчання на проміжних курсах [1: 96].

Навчання на докторському, вищому науковому рівні базується на підготовці оригінального дослідницького проекту і його публічному захисті. Закон про вищу освіту від 4 квітня 2003р. не визначає точних термінів навчання на докторському рівні. Традиційна тривалість такого навчання – 4 роки повної зайнятості в дослідженні. Ступінь доктора наук надається тільки в шести університетах і двох теологічних інститутах, які визнані вищими навчальними закладами законом. Докторські програми доступні для власників ступеня магістра, вітчизняного або зарубіжного, у відповідній галузі знань. Інколи для вступу необхідно пройти попереднє тестування залежно від спеціальності. Навчання на докторському рівні не є обов'язковим, університети самі визначають доцільність проведення занять для аспірантів. У період навчання аспіранти можуть працювати в університеті асистентами. Більшість аспірантів працюють дослідниками в науково-дослідних інститутах [1: 96].

Закон про вищу освіту передбачає також можливість створення асоціацій між університетами й університетськими коледжами. Асоціація при цьому – це офіційно зареєстроване об'єднання з університету та одного або більше університетських коледжів. Окремий розділ Закону про вищу освіту присвячений організації та наданню разом з іноземними університетами спільних або подвійних ступенів рівня бакалавра, магістра, доктора. Вузи фламандського співтовариства Бельгії беруть активну участь в організації магістерських програм Erasmus Mundus [1: 96].

Система кваліфікацій та опис освітніх рівнів визначені законодавчо. Уніфікована фламандська національна система безперервної освіти на базі європейської системи кваліфікацій все ще перебуває на стадії розробки. Оскільки спільна система з упровадження реформ уже була створена у 2005р., головним завданням на цьому етапі є поглиблення процесу реформування, підвищення інформованості щодо Болонського процесу кожного вузу, викладача і студентів.

Сучасна університетська освіта французької співдружності Бельгії. Проблеми впровадження Болонським реформам присвячений декрет від 31 березня 2004р. Цей документ визначає структуру університетської та неуніверситетської вищої освіти, а також соціальні курси підвищення кваліфікації. Структура ступенів, що базується на трьох головних циклах, почала вводитися з 2004–2005 навчального року. Перший цикл передбачає навчання протягом трьох років, отримання 180 кредитів і здобуття ступеня бакалавра (Bachelier). Після цього йде одно-дворічний цикл (від 60 до 120 кредитів) із присудженням магістерського ступеня або переходом на старший рівень навчання медицині, де мінімум складає чотири роки або 240 кредитів, або переходом на старший рівень навчання ветеринарії (три роки або 180 кредитів). Третій цикл триває мінімум три роки, складається з 180 кредитів і завершується наданням ступеня доктора наук [1: 90].

У французькому співтоваристві Бельгії нова трициклічна система передбачає можливість переходу з рівня ISCED 5B на ISCED 5A. Навчальні програми рівня ISCED 5B або короткострокові курси пропонуються одним циклом і ведуть до ступеня бакалавра після мінімум трьох років навчання (180 кредитів). Цей ступінь забезпечує допуск до довгострокових програм рівня ISCED 5A (бакалавр або магістр) у вищих школах або університетах після проміжного етапу, який визначається й регулюється наказами від 30 червня 2006 р. Під проміжним етапом розуміється успішне закінчення підготовчих або додаткових курсів протягом року. Разом із проміжним етапом існує можливість скорочення додаткової програми при переході на рівень ISCED 5A за рішенням академічної влади вузу [1: 90].

Стара доболонська й нова трициклічна системи навчання співіснують. Третій цикл навчання (дослідження й підготовка до нього) пропонується тільки університетами. Докторські програми доступні власникам ступеня магістра, що відучилися два роки й набрали 120 кредитів, або власникам ступеня licence за старими нормами. Докторські програми навчання включають, по-перше, високоякісні підготовчі курси академічної і професійної спрямованості, що тривають рік і ведуть до нарахування 60 кредитів, а також видачі сертифікату з проходження наукової підготовки. По-друге, до програми навчання на докторському рівні входить проведення індивідуального дослідження впродовж як мінімум трьох років (отримання 180 кредитів) і підготовка дисертації. У разі її успішного захисту аспірантові надається ступінь доктора наук.

Згідно з урядовим наказом французького співтовариства Бельгії від 4 березня 2004р. наукова підготовка ведеться в докторських школах, що входять до однієї або декількох університетських асоціацій. Аспіранти мають різний соціальний статус. Багато хто отримує грант, соціальні пільги і звільнення від сплати податків. Інші працюють у тих самих університетах, де і вчать [1: 90].

Французьке співтовариство Бельгії ще не адаптувало національну систему кваліфікацій, але робоча група з цього питання була створена 27 березня 2006р. Вищезазначений закон від 31 березня 2004р. передбачає можливість надання спільних або подвійних ступенів. Навчання за такими навчальними програмами може бути організоване двома й більше вузами на національному й міжнародному рівнях. Два додаткові декрети червня 2006р. спрямовані на посилення співпраці бельгійських вузів і бельгійських та зарубіжних вищих навчальних закладів, у тому числі й з питання спільних та подвійних ступенів [1: 92].

Європейська кредитно-трансферна система введена практично повністю. Її адаптація почалася в 1998–1999 навчальному році в межах організації студентських обмінів. У 2001–2002 навчальному році деякі університетські програми вже використали європейську кредитово-трансферну систему. Її використання стало обов'язковим в 2005р. і зараз всі навчальні програми, навіть докторського рівня, відповідним чином структуровані для трансферу й акумуляції [1: 92].

У 2002р. у французькому співтоваристві Бельгії була створена агенція з оцінювання вищої освіти. Вузи також зобов'язані згідно із законом від 2002р. створювати комітети для внутрішнього оцінювання роботи й підтримувати постійний зв'язок з агенцією. Системи акредитації вузів не існує у зв'язку з автономією [1: 93].

Сучасна університетська освіта німецької співдружності Бельгії. У невеликому за розміром і населенням німецькому співтоваристві Бельгії сектор вищої освіти до цього часу розвивається, і більшість молодих людей вважають за краще вчитися в університетах французького співтовариства Бельгії або в Німеччині.

Структури ступенів, заснованої на трьох головних циклах, не існує. Навчання на першому циклі ISCED рівня 5B забезпечується єдиним вищим навчальним закладом *Autonome Hochschule*, створеним у 2005 році за допомогою об'єднання трьох невеликих вузів. У структурі вузу два департаменти, що пропонують короткі трирічні програми з охорони здоров'я, сестринської справи й педагогічних наук, завершення яких забезпечує доступ до ринку праці майбутнім вчителям підготовчого й початкового етапу навчання.

По завершенню кожного року навчання студенти цих програм можуть перейти на інші спеціальності першого циклу в межах програм рівня ISCED 5B, рідше за рівень ISCED 5A, в інші університети французького чи фламандського співтовариств Бельгії або до вузів Німеччини.

Дипломи, отримані по закінченню навчальних програм першого циклу в німецькому співтоваристві Бельгії, забезпечують доступ до другого циклу університетського навчання. Відповідно, вчителям підготовчого й початкового етапу навчання відкрито доступ до магістерських програм з виконавського мистецтва або з освітніх наук, а медсестри можуть вступати до магістрату за спеціальностями "Медицина на робочому місці", "Охорона здоров'я", "Сімейна справа", "Сексологія", "Економічна й соціальна політика". Доступ до цих програм другого циклу можливий за умови успішного завершення підготовчого навчального року або за наявності 60 кредитів за європейською кредитно-трансферною системою. У Бельгії проведення підготовчих курсів регулюється державними актами у французькому і фламандському співтовариствах. На додаток до цих курсів існують інші можливості зарахування на університетські програми, визначені прийнятною комісією в кожному випадку індивідуально. Курси, вивчені раніше, повністю або частково переводяться в кредити та зараховуються; або студент може бути зарахований на другий рік скорегованої програми навчання для отримання ступеня бакалавра.

Європейська кредитово-трансферна система (ECTS) була введена декретом від 27 червня 2005 року й використовується для переведення та накопичення кредитів. ECTS обов'язкова для всіх модулів, курсів і програм, що надаються автономними вищими навчальними закладами. Додатки до диплома були введені також декретом від 27 червня 2005 року й застосовані вперше в кінці 2007/2008 навчального року. Додатки до диплома виписуються німецькою, англійською і французькою мовами автоматично і видаються безкоштовно всіма мовами і для всіх програм. Національної агенції із забезпечення якості в німецькому співтоваристві Бельгії немає.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки. Посилені вимоги до поліпшення функціонування вищої освіти в Європі ХХІ ст. акцентували значущість таких питань як демократизація доступу й відповідальності, забезпечення навчання протягом всього життя, інноваційні підходи до навчання, засвоєння та використання інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення якості та акредитації, фінансування та управління вищою освітою. Серед питань взаємодії університету та довкілля, що піднімаються, – працевлаштування випускників, підприємницька діяльність університетів, трансфер технологій, наднаціональна вища освіта тощо.

У всіх західноєвропейських країнах, включаючи Бельгію, існування університету з конкурсними умовами надходження коштів й обмеженими можливостями розвитку вступає в суперечність із прагненням національних урядів збільшити число студентів, скоротивши при цьому фінансування університету.

Наразі європейські вищі навчальні заклади перебувають у процесі модернізації як пропонованих спеціальностей, так і університетських механізмів функціонування. За даними офіційного сайту Європейської комісії у сфері вищої освіти останнім часом Євросоюзом проводяться такі дії:

1) у галузі співпраці бізнесу й університетів розробляється платформа для розвитку конструктивного діалогу між усіма зацікавленими сторонами, удосконалюються зв'язки між вищою освітою й компаніями в таких галузях, як створення навчальних планів, управління, комерційна діяльність, безперервна освіта, мобільність і трансфер знань;

2) 23 листопада 2007 р. рада Європейської комісії ухвалила резолюцію щодо модернізації університетів для підвищення європейської конкурентоспроможності в глобальній економіці.

План заходів щодо модернізації університетів був схвалений усіма державами, що входять до Євросоюзу, та учасниками освітнього процесу. Цей план постає частиною Лісабонської стратегії, основним завданням якої є забезпечення зростання економічних показників і кількості робочих місць. Основними сферами реформування при цьому є:

- організація навчання: трициклічна система (бакалавр–магістр–доктор), компетентне навчання, гнучка система

навчання, розуміння, мобільність;

- управління ВНЗ: автономія університетів, стратегічна співпраця, включаючи підприємницьку діяльність, гарантія якості;

- фінансування: різноманітні статті доходів університетів мають бути тісніше пов'язані зі сферою їх застосування, стимуляція об'єктивності, доступність і ефективність, урахування можливої ролі оплати за навчання, надання грантів і позик.

Освітня реформа також реалізується в межах Болонського процесу, в якому беруть участь 46 країн Європи. Його метою є створення простору вищої освіти до 2010 року. Європейська комісія допомагає країнам-членам Європейського Союзу та їхнім сусідам у модернізації вищої освіти й участі в таких європейських програмах як Erasmus, Mundus і Tempus, що пропагують європейську мобільність.

18 травня 2007 р. міністри освіти й науки узгодили нову стратегію під назвою "Європейська галузь вищої освіти в глобальному контексті". Ця стратегія передбачає: 1) поліпшення інформування щодо європейської галузі вищої освіти; 2) підтримку європейської вищої освіти й поліпшення її привабливості й конкурентоспроможності в усьому світі; 3) зміцнення співпраці на основі партнерських взаємин; 4) посилення діалогу з питань стратегії; 5) продовження роботи з визнання кваліфікацій [3: 3].

Особливості університетської освіти Бельгії склалися історично, у кожному регіоні країни відбуваються свої реформи й існують свої закони стосовно вищої освіти. Загалом характерною особливістю університетського сектора вищої освіти Бельгії на сучасному етапі є широка спеціалізація вищих навчальних закладів, державне фінансування як державних, так і приватних університетів, децентралізоване управління на державному й університетському рівнях, посилення значущості неформальних зв'язків, забезпечення рівного доступу до вищої освіти, потужний вплив християнських організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Davies John L. New Universities: Their Origins and Strategic Development /International Higher Education: an encyclopedia /edited by Philip G.Altbach – Garland Publishing Inc., New York&London, 1991. – 1165с. – С.205–231.

2. Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/2007. National Trends in the Bologna Process. – Eurydice, 2007. – 350с. – С.87-99.

3. Woitrin M. Belgium //Encyclopedia of higher education / Burton R.Clark k, Guy R.Neave. - 1992. - Pergamon Press Ltd, - 2530p. – С.61-70.

4. Johansson, Toril. Looking out: The Bologna Process in a Global Setting //IAU Horizons – October 2007 Vol.13 No.4 – С.1–4.

Подано до редакції 10.08.09

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена особливостям сучасної університетської освіти в Бельгії, у ній наводяться факти з історії бельгійської вищої освіти, механізми забезпечення якості функціонування університетів, інші зміни, пов'язані з Болонським процесом.

Ключові слова: три цикли навчання, регіональне управління, державне фінансування, забезпечення якості.

А.В. Ржевская

ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЕ БЕЛЬГИИ

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена особенностям современного университетского образования в Бельгии, в ней представлены факты из истории высшего бельгийского образования, современные механизмы обеспечения качества функционирования вузов и другие изменения, вызванные Болонским процессом.

Ключевые слова: три цикла, региональное управление, государственное финансирование, обеспечение качества.

А.В. Rzhavska

CONTEMPORARY UNIVERSITY EDUCATION IN BELGIUM

SUMMARY

The article focuses on peculiarities of contemporary university education in Belgium; demonstrates some facts from the history of Belgian higher education, mechanisms of providing the quality of university education and other changes connected with the Bologna process.

Keywords: three circles of education, regional administration, state financing, providing quality.
